

Ýol / hekaýa

Category: Ertekiler,Hekaýalar,Kitapcy,Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Ýol / hekaýa ÝOL

Beýik depä meñzeş, gylyç bilen kesilen ýaly iki bölek çägäniň ortasyndan düye ýodajygy geçýär. Saç-sakgaly ösgün ýolagçy şunuň günbatar tarapdakysynyň gyrasyna geldi. Holha-da oba, heniz ýatmandyr. Itleriň üýrýän sesleri eşidilýär. Güýzüň başy bolsa-da, gije çigräpdir. Ýone bu çigreklik onuň köz salnan ýaly gursagyny sowadyp bilenok. Teşnelikden ýaňa agzyna sygmajak bolýan dili bilen ýarçyk-ýarçyk dodagyny ýalaşdyrdы, buz ýalyjak çägeden gysymlap gursagyna goýdy. Köşeşenok. Aýagam öňe ädilenok. Ýadawlykdanmyka? Mümkin. Şuńça uzak menzil geçen aýaklar sesýetimdäki oba barmagy kyn görýär. Onda nırä gelýär?

Ýeňse tarapdan pyşgyrma eşidildi. Ol ürken towşan ýaly, ziňkildäp, gaňrylyp seretdi. Gijiräk galan dört-bäs sany sagylýan düýeler öri meýdandan oba tarap, müýnsüz halda mytdyldaşyp barýarlar. Iň yzkysynyň tagmasyny görmänem tanady... Sülgünleriňki. Goşa çäge göýä atagza meñzäp gysyp-gowrup barýardы. Eginleri ýygrylyp aşak oturdy. Sülgün... ony niçik garşylarka? Olar heniz ağaç telärden öye giren däldir. Ejesiniň edähedi şeýle: düye ýüň ýorganyň içinde üšeýänçä daşarda ýatýar. Sülgünem ýanynda. Diýmek usullyk bilen turzup, gürleşmek boljak. Eýsem, näme barada gürleşmeli? Ol gözünü

ýola dikip garaşyandyr, ýone ýeňiš bilen gelerine. Uruş weli, entegem gutaranok.

Ýigidi indi der basdy. Laplap ýanýan gyzgyn ýüzüni symgylt aýa-da görkezmejek bolýan şekilli iki eli bilen ýapyp, ýüzinligine süýndi. Ol ogry kimin, obanyň ýataryna garaşyp, başyndan geçenleri göz öňüne getirdi.

...Otly şakgydyk-şak edip, gündogara tarap süýnüp barýar. Goh-galmagal köšeşenok. Wagonyň içine asudalyk aralaşdy. Watan gullugyna barýanlaryň köpüsi ırkildi. Gyrada ýerleşen Sylabyň içi gysdy: Oba, Sülgün, ejesi ýadyna düşdi. Sülgün bilen soňky giye duşuşygy ýatlanynda ýüreginiň urmasy artyp, kükregini ýaraýjak-ýaraýjak boldy. Eh, şumat gümür-ýamyr edişmäge biri tapylsady! Edil şol mahalam onuň ýanyna inçemik, ortadan uzynlak ýigit geldi:

– Yüregiň gysýamy?

– Hä, biraz.

Ýigit oturyp, arkasynthaky goşhaltasyny aldy-da ortada goýdy.

– Gel, garbanaly.

– Sag boluň.

Ýigit töweregine ýalt-ýult edip, haltadan arak çykaryp, kürüşgä guýdy.

– Hany al, pikire çümüp oturma, gaýgyň egsiler.

Ol özelenip iki-üç gezek mürähet edensoň, sylap jyňkydyp goýberdi. Iki çüýşe boşadylansoň, kelleler mazaly sämedi.

– Gel, tanşaly, adym Möwlam.

– Sylap.

Möwlam ah çekip, kellesini penjeledi:

– Yzymda üç çagam galdy.

– Meniň bolsa, söýgilim, ejem.

Ýene az-kem derdinişdiler. Birden Möwlam ony gaçmaga ündedi.

Sylabyň gözleri giňden açyldy:

– Ni-nirä?

– Ho-ol, uruş guitaranda geläýeris.

Başy aýlanýan Sylap yüzini bürüşdirip pikirlenjek boldy. Bolmady. Pikiri garjaşdy. Otly saklandy. Ýoldaşy ony çekip turuzdy-da, süýrekläp ugrady.

Olar düşdüler, hiç kimem aňlamady, onsoň göni garalyşyp görünýän daglyga tarap ýoneldiler. Tümlük ukusyna sak, ynjk itlerdenem gizledi.

...Sylap ýalpa gözlerini açdy. Düýbünde ýatan düýe ýaly daşynyň kölegesi gysgalypdyr. Dag howasy petiş, bu öñem kellesi

agyrýan Sylabyň ýüregini gysdyrdy. Onuň agzynyň içi gus-gury, nem ýoga meñzeýär. – Turduňmy? Golaýjakda buz ýaly çeşme bar, ýuwun-da hezil et.

Zompa çykyp Möwlamyň şadyýan sesine Sylap tisgindi, onsoň ýokary turup, argynlyk bilen çeşmä tarap ugrady. Ol öwrülip gelende, Möwlam goşhaltadan çörek, gowrulan et çykaryp ortada goýupdyr. Kürüsgäniň ikisem suwdan doly. Sylap çay içmegi küýseyär, ýone hany tüňce? Yoldaşy muny duýan ýaly öňünden aýtdy:

– Ot ýakmak bolmaz, tüssemi daşdan görünýär.

Garbandylar, onsoň kybla tarap gitdiler. Ikindiniň öñ ýanynda uly gowak tapyp, şol ýerde jaýlaşdylar. Sylap alasarmyk ýagdayda oýaly-ukuly ýatdy. Ýone gözlerini açsa, ýoldaşynyň şo bada oýanyp bilyänligine geň galdy. «Bi nä, düzüwli uklabam bilenok. Maňa ynanmayarmyka?» diýip oýlandy. Şu ýerde Möwlamyň türkmençe çalgyrt gepleýänligem ýadyna düşdi. Soramaga weli, bogny ysmady. Sebäbi ýoldaşy az gepleýär, özem sähel zada yzgytsyzlanýar. Başky mähribanlygyny bütinley unudyp barýar.

Gowagyň içi garaňkydy. Daga serginlik aralaşdy. Nirendendir bir ýerde baýguş jakyrday. Ol ýoldaşynyň dem almasyna diň salýanlygyny bilip ýatyrdy. Bu gije ikisem süwütli uklap bilmedi. Onsoň guşlar örmänkä ýola düşdüler. Üçünji gün azyklary gutardy, bary-ýogy el ýaly gaty çörek galdy. Möwlam golaý-goltuma aýlanmaga gitdi. Ýeke galan Sylap çay gaýnatmagy ýüregine düwdi. Ol oýtagrak ýerde ot ýakdy. Gaýnamaga az galanda haşlap gelen Möwlam çöplemäni depeläp söndürdi:

– Näme, janyňdan irdiňmi? Çáýsyz ölmersiň, emma ot ýaksaň... – Ol gaharly ýuwdundy: – Şundan şeýlæk menden rugsatsyz ýekeje ädimem hereket etme.

Sylap dikeldi. Yoldaşynyň ganguýma gözleri içinden-bagryndan geçip gelýärdi. Birbada sussy basylan Sylap: «Bu dogry aýdýa, ot ýaksaň, nirdeligiňi mälim etdigiň bolýa» diýip, özi özünü köşeşdirip, beýleräk çekildi. Ýone onuň «rugsatsyz hereket etme» diýeni dura-bará jayna batdy. «Bi, nä meni jylawlaýa? Aý hawa-da, munsy-da dogry. Ol meni ir, otlynyň içinde owsarlady, erkimi eline aldy» diýip, ahyry ýene Möwlama garşy delil tapmadı.

Olary günüzyn açlyk horlady. Sylabyň gözleri garaňkyrap ugrady. Ol: «Şunuň oňan ýerinde oňmasam, toprak başyma» diýip, dişlerini berk gysdy. Gün ýaşanda Möwlam: «Ýoňsuz gapdalymyzda sürü goýun bar, şoňa gideli» diýdi.

Çopan goşuna golaýlanlarynda Möwlam Sylaby böwürslenlikde galdyryp, ep-esli wagtdan goltugy çebişli dolanyp geldi. Sylap ýoldaşynyň ýagdan gyl sogrulan ýaly edip ogurlap bilşine haýran galdy. Bu onuň ogry şärigi bolşunyň ilkinji gezegidi. Ertesi günüzyn gowakda boldular. Eti kaklap, basym guratmak üçim gyzan daşa serdiler. Ýassy çemesi Sylap ırkıldı. Onuň düýşüne Sülgün girdi. Ol ertekilerdäki periler ýaly asmandan uçup geldi-de, Sylaby goltugyna alyp äkitjek boldy. Yaňy asmana galanda Möwlam Sylabyň aýagyndan tutmaga ýetişdi.

– Goýber. Goý-ber diýýän.

Möwlam urnup ýatan ýoldaşyny yralap, oýardy.

– Düýşürgediňmi?

– Hym-m.

– Köp dynç aldyk, ýola düşeli.

– Biz nirä barýas-a?

Möwlam ajy ýylgyrdy:

– Dost jan, muňa gaçgak durmuşy diýerler, sergezdansyň.

Yaňy süýji ukynyň hözirini görüp başlan Sylap ýokuş görse-de, ýoldaşynyň yzyna düşdi. Olar ysgyn-deramatdan gaçýanca ýörediler. Çörek ýok, diňe et, olam ýüregiňi düýtmeläp barýar. Sylap içegeleri jukurdap, halsyz bolsa-da, çydamagy ýüregine düwdi. Yoldaşy dillendi: – Ho-ol dag etegindäki ýeke çatmany gördüňmi?

– Hawa.

– Shoňa git-de, çörek äkel.

– Ömrümde ogurlyk edemok.

Möwlam içýakgyç güldi:

– A sen, mundan öň gaçgak bolup gördüňmi? Indem akyllysyran bolýarmyň?..

Sylap dodagyny dişledi: «Bu ýene-de mamlı. Onnoňam, hökman ogurlamalymy? Gaçgakdygymy kim bilýä? Öz obamyz-a daş, bu taýda-da, sorap durmazlar. Sorasalar-da, ötegçi diýerin-dä. Göniläp baraýyn. Bizi doýrar ýaly çörek o çatmadan tapylarmyka? Tapylar. Ýeke bolsa, azajygy bardyr». Ol gozganyp pikirlenmegini dowam etdi: «Belki, munuň penjesinden sypmaga mümkünçilik dörändir. Emma nirä gitmeli? Yoldaşyňdan gaçmak, namartlyk bolaýmasyn? Onuň gulagyna uzakdan Sülgüniň incejik owazy eşidilen ýaly boldy: «Sen bu ady eýýäm aldyň. Watandan gaçyp ýörsüň».

Sylap töweregine ýalt-ýult edip, ýokary galdy. Möwlam ýoldaşynyň içki harasatyny aňlan şekilli güňleç seslendi:

- Nirä?
- Çatma.
- Agşam bile gideris, oña çenli çyda.

Diýmek ynananok. Gaçar öýdýär. Asyl ol, munuň elinde ýesire meñzeyär.

...Möwlam ýassy çemesi çatma baryp, ep-esli eglenip, Sylabyň bukuda duran ýerine demi-demine ýetmän, öwrülip geldi. Onuň ýüregi hut kükregini ýaráýjak bolýan şekillidi. Her hal, Sylap bu ýagdaýy basym ünsden düşürdi, sebäbi ýoldaşynyň elinde bir tegelek gömme ojak çörek, kiçeňräk haltada-da dört-bäs ýugurlyk un bardy. Möwlam gyssady, onsoň daga tarap ylgaşyp gitdiler.

Daga ýetenlerinde hem Möwlam sägindirmedi. Güýçlerinde baryny edip, öñe gitdiler.

Daňa golaý iki ýoldaş halys surgunyp, näme bolsa, şol bolsuna urup, bir agajyň düýbünde süýndüler.

Sylap gün arkasyny gyzdyranda oýanyp, ýoldaşyna seretdi. Ol geň galmakdan ýaňa tirsegine daýananyny bilmän galdy. Möwlamyň kellesi daňylgydy, sargydan szylap çykan gan doňupdyr. Özem ilkinji gezek sarsman ýatyr.

- E-eý, Möwlam, hany tur!
- Häh! – Ol gözlerini ýalpa açyp, dikeldi-de, başyny saldy. Çaky müýnli ýaly, gözlerini Sylabyňky bileb sataşdyrmajak bolýar. – Kelläne näme boldy?
- Aý, şo çatmadaky ýetginjek nejis eken. Un bermejek bolup, taýak bilen urdy.
- A sen näme etdiň?
- Görýäň-ä.

Ol halta tarap elini ümledi-de, töweregine nazar aýlap, öndäki düýedenem uly daşa tiňkesini dikdi. Uzak mahallap gözleyän zadyny tapana meňzäp, ýeňillik bilen dem aldy. Ýylgyrdy hem. Ýoldaşyndaky bu özgerişler Sylabyň nazaryndan sypmady. Şeýlede bolsa, öñki gürrüňine degişli sowaly gaýtalady:

- Senem urduňmy?
- Juk.
- Onda nähilu sypdyň?
- Ony bogup öldürdim.
- Nä-me?! – Sylap onuň alkymyna dykylyp bardy. Gahardan ýaňa alýan demi Möwlamyň ýüzüne urlup gitdi:
- Diýmek sen ganhor-da?
- Hawa, häzir ondan beterräginem eşidersiň – ol içýakgyç

ýylgyryşyny edip, perwaýsyzlyk bilen öwrüldi-de, şol daşa garşy ýoneldi.

Sylap birbada saňgaty boldy, gulaklary shaňlap, başy aýlandy. Şeýle halda näçe mahal duranyny bilmän, yraň-daraň bolup bärden baranda Möwlam goş-golaňlary ykjamlap otyrdy. Ol hatda Sylabyň gelenliginem duýmady. Dünýäni unudypdyr. Soňky sözler Sylabyň gulagyna ilmedi. Onuň ýumrugsy daş ýaly düwlüp, göwresi awunyň üstüne zyňjak ýolbarsa meňzedi.

– Ikiden birini saýla: – ýa-ha meň bilen gidersiň ýa-da şu ýerde guma garylyp galarsyň. Pikirlenmäge iki minut wagt berýän.

Sylap diňe sapançanyň kiçijik agzyny görýärdi.

Eýsem şeýle pursat nätmeli? Onuň gulagyna Sülgüniň sesi eşidilen ýaly boldy, ýone näme diýenligine düşünmedi.

– Wagtyń dolup barýa, çaltryrak!

Gazaply sese tisginen Sylap, bars çakganlygynda arkanlygyna zyňdy-da, aýagynyň burny bilen sapançany kakdy. Sapança atylyp, ýoňsuz daşlykdaky ownuk daşlygyň içine düşdi. Möwlam garşydaşynyň garnyna münüp, kellesini daşa urdy. Sylabyň gözlerinden ýalpa ot çykyp, başy aýlandy. Ol bir elini ýeňsesine goýup, beýlekisi bilen üstünükiniň boýnundan tutmaga ýetişip, özüne çekdi. Möwlam ony bogup başlady. Demliği daralyp Sylap onuň elinden tutup, biraz gowşatdy. Yöne beýle ýagdaýda heläk boljaklygyny ikuçsyz aňdy. Nätmeli? Pikirlenmäge-de pursat ýok.

Ol jynyssyz gygyryp, silkindi. Içaly az-kem gyşardy welin, bogazyna elini ýetirdi, soň ikisem birfb ellerini goýberip, gujaklaşyp togalandylar. Kertden uçmaga iki-üç ädim galdy... Dikleşip biri-biriniň egninden tutup, möjek ýaly seredişdiler. Sylap biraz demini düzensoň, çakganlyk bilen garşydaşynyň bilinden tutup, içinden çilşirip, öňe egip, ýykyp bildi. Dikelip-dikelmäňkä-de bar güýjüni jemläp, içine depdi. Kertden uçan garşydaşynyň sesi uzak mahallap gulagyndan gitmedi.

Ýüzi persala, on iki süňňo soka salnana dönen Sylap ilki haýsy ýeriniň agyrýanlygynam bilmedi. Dura-bará özünü dürsedi, şonda sag çigniniň almaz bilen dilnen ýaly awaýanlygyny duýdy. Gaňrylyp seredende, ganyň köýneginden sarkyrýanlygyny gördü. Ok gyltyzyrak kakypdyr. Ony sarady. Ol dagdan düşmek üçin yrgyldap ugrady. Onsoň nirä gitmeli? Obamy?! Sylap dikeldi. Oba göz aýlady. Rahatlyk. Itleriň sesem galyşypdyr. Ol obanyň ýokary çetini nazarlap ýöredi.

- Hiýh... Gyz yralanmagyndan tisginip oýandy-da – Kimsiň? – diýip, ýuwaşja pyşyrdady.
- Çuş-ş, Sylap.
- Kim?!
- Sylap.

Henizem gulaklarynyň eşidenine ynanmadık gyz ep-esli mahal gozganman oturdy, soň horruldaýan ejesine bir ser saldy-da, telärden syrylyp düşdi. Oýdaky daş guýa tarap yöneldi. Gelenlerinde gyz ilki dillendi:

- Basym öwrülopsiň, ýaralandyňmy?

Ýigit ýuwdundy.

- Ejeň sowuk ýurda düşendir öydüp, düye ýüňden jorap örýä. Menem ejemden ogrynda ellik.

Sylapdan ýene jogap bolmady.

- Hiýh, oglan, mysalaň nätyýsli, hany soldat eşigiň?

Hemişekiliği bolsa, ol Sülgünü bagryna basardy. Häzir edil keseki ýaly. Iň kyn pursatlarda-da şu gyz-a oňa güýç-kuwwat beren? Indi nä ýeke sözem aýdyp bilenok.

Ahyry Sylap saňyl-saňyl edip, güñleç seslendi:

- Gaç-gaçdym.

– Aý, goýa? – Gyz ýylan gören ýaly yza çekildi. Sylap aldawa düşüp, gören hupbatlaryny aýtmagy ýüregine düwüp gelýärdi. Pikiri serçelere atylan seçmä meňzäp, pytyrady. Gyzyň indi bütinley kesekä öwrülendigini duýdy.

- Nä yüzüne gelýäň? Wah, maňlaýym şor eken – Gyz möňňürip aglamazlyk üçin barmagyny dışledi.

- Sül... Sül-gün, geç, gün... günämi...

- Ug-ra!!

Gyz yzyna öwrülip, ylgap gitdi. Sylabyň ýüregi üzülene döndi. Ol oýdan çykyp, öýlerine nazar aylady. Bildirýär, çyra ölçügsi ýanyp dur. Ejesi iginde ýanynda goýup, ırkilendir. Ene... hemise gyzdan soň ýada düşgүç bolýar. Şumat barsaňam mukaddes ojagyna kabul etse gerek, sebäbi ene ýüregi dözümsiz bolýa.

Ol öýlerine tarap ýorejek boldy. Bolmady. Edil aýaklary duşaklanan ýaly, gymyldanok... Ene... oglunu düýsünde görüp, gürleşýändir, sag-salamat gelmegini isleyändir. Belki, ony az mahallyk şujagaz bagtyndan mahrum etmeli däldir. Perzendiniň gaçgakdygyny bilen ene ýüregi näder?

Ýigidin soňky umydy üzüldi. Yraň-daraň edip, ileri yöneldi. Obadan mazaly daşlaşonsoň ýene sägindi. Eýsem, başga çykalga ýokmuka?

Sylap soňky gezek gaňrylyp oba seretmek isledi, emma bogny ysman, öňe ynamly gadam urdy.

Egrem-bugram ýol ony göni raýon merkezine alyp barýardy.

© Annatagan NURGELDIÝEW. Hekaýalar